

VAR EI LOV I LANDE DA HAVDE HVER MEEST SOM MEEST MAATTE GRIBE

Kong Valde- mar giver loven

Den berømte lov

På en regnfuld og blæsende forårsdag i 2017 gik jeg en tur i Lerwick, hovedbyen på Shetlandsøerne, og med forbavselse så jeg nede ved havnen et stort skilt med byens våben – et vikingskib og teksten ”Med lögum skal land byggja”. Skjoldet og indskriften minder om, at Shetlandsøerne engang var en del af den nordiske sfære, og at den danske tunge – en fællesbetegnelse for de nordiske sprog i vikingetiden og tidlig middelalder – engang taltes her. Det er næppe tilfældigt, at man i Lerwick har markeret sin nordiske fortid med citatet, der indgår i to af de vigtigste tekster fra nordisk middelalder: Jyske Lov og Njals Saga. Vi ved ikke, om det var islændinge eller danskere, der fandt på de ikoniske ord, da teksterne formentlig blev skrevet på samme tid. Det er i grunden også lige meget, da ”Med lov skal land bygges” er en parafrase over historieskriveren Pomponius’ værk om Roms historie fra det første århundrede.

Man behøver dog ikke at tage til de stormombruste Atlanterhavsøer for at finde ”Med lov skal man land bygge” i bybilledet. Midt på Nytorv i den bygning, der huser Københavns Byret, finder vi teksten med store bogstaver på facaden. Det er nok de færreste, der tænker over, hvorfor det små 800 år gamle citat er havnet på byrettens facade, og hvorfor Jyske Lov stadig står som et symbol på indvarsling af retsstaten og det velfærdssamfund, som

Lerwick på Shetlandsøernes byvåben omkranset af de indledende ord til Jyske Lovs fortale. Shetlandsøerne var indtil 1400-tallet del af det norske rige. Christian 1. (1426-1481) gav øerne i pant for medgiften til sin datter Margrete, der blev gift med den skotske konge. Panten blev aldrig indløst, og øerne har siden været skotske.
|| Helle Vogt

skulle udvikle sig mange hundrede år efter, at loven var gået af brug. Jyske Lov var gældende ret i Danmark i over 400 år frem til 1683, hvor Danske Lov erstattede landskabslovene, men store dele af Jyske Lovs indhold gled ind i Danske Lov, og på områder som arve- og formueret gjaldt mange af bestemmelserne langt ind i 1800-tallet. Mindst lige så vigtigt er det, at lovens berømte fortale er blevet et nationalt symbol og et billede på, at ret og retfærdighed er

danske dyder, der har dybe rødder i vor folkesjæl. Jyske Lov står som et symbol på, at lige så længe lov og ret kan spores i Danmark, har grundlaget været retsstatsprincipper. Loven har været ens for alle og i sit udgangspunkt demokratisk og retfærdig. Om denne selvforståelse står til troende, vil bogen vise.

Bogen handler om den tid, loven så dagens lys i, og om lovens indhold, men der er også fokus på lovens betydning, den senere retlige udvikling og vor nationale og historiske forståelse. Middelalderen har en særlig plads i dansk retshistorie. Her finder vi med andre ord den danske rets vugge. Middelalderen fascinerer stadig, og interessen for fortidens lovgivning og retsforhold er aktuel – ikke kun blandt politikere, men også i befolkningen. Journalister og medier viser stor interesse for Jyske Lov, da mange journalister tilsyneladende er af den opfattelse, at loven repræsenterer en skelsættende begivenhed i danmarkshistorien. Men billedet er langt mere nuanceret, og Jyske Lov var i sig selv blot et produkt af en langt større retlig transformation, der fandt sted fra det sene 1100-tal til midten af 1200-tallet.

Hvorfor opfatter vi så alligevel Jyske Lov som en så særlig og central lov? Svaret er mangefacetteret, og bogen giver nogle af svarene ved at se på lovens indhold, historie og dens ideologiske betydning. Betydningen for den retlige udvikling, som lovgivningsbølgen i 1200-tallets første halvdel havde, er indiskutabel. Men man kan blive fristet til at tænke, om interessen for Jyske Lov bunder i noget, den aldrig har været eller var tænkt som: et eksempel på vor nationale indgroede storhed. Har vi danskere brug for at stive os af med forestillinger om vores værd? Medierne koger over af selvtilfredshed, hver gang Danmark udnævnes til verdens lykkeligste land, når en dansk film eller tv-serie modtager en pris, eller når en dansker gør sig bemærket i den

store verden. Tænk på vikingerne. Vi er så stolte af dem. Vi bruger dem flittigt til at definere vores identitet over for resten af verden. Vikingerne, der myrdede og hærgede. Eller Christian 4. (1577-1648, konge 1588-1648), den vidunderlige renæssancefyrste, som vi fejrer med pomp og pragt, hver gang lejlighed byder sig. Var det ikke manden, der gav det afgørende skub til heksejagt og kvindeundertrykkelse, og hvis bindegale eventyr kostede landet knusende militære nederlag?

Er Jyske Lov bare endnu et eksempel på, at vi har en meget selektiv opfattelse af historien og verden? Svaret er både ja og nej. Jyske Lov er langt mere end et nationalt symbol, og loven er en del af en bevægelse, hvor Danmark retligt blev en integreret del af den kristne europæiske kulturkreds.

Begyndelsen

Forestillingen om oldingen Valdemar 2. Sejr (1170-1241, konge 1202-1241), der to uger før sin død godkendte Jyske Lov og gjorde "Med lov skal land bygges" til nationalt klenodie, hører med til den nationalromantiske fortælling om Danmarks storhedstid under valdemarerne, der også omfattede Valdemar 1. den Store (1131-1182, konge 1156/57-82) og Knud 6. (1163-1202, konge 1182-1202). På en række historiske malerier, især fra det 19. og første del af det 20. århundrede, kan man se loven blive givet.

Men hvad skete der egentlig i marts 1241 i Vordingborg, og hvad var det for en lov, der så dagens lys? Kun én samtidig kilde omtaler, at Valdemar Sejr gav en lov i 1241. Det er den fortale, der optræder som indledning til stort set alle manuskripter af Jyske Lov og en god portion af de manuskripter, der indeholder de andre landskabslove for Sjælland og Skånelandene. Fortalen fortæller:

”Vide skal alle, der ser denne bog, at kong Valdemar [...] lod skrive denne bog og gav denne lov, som her står skrevet på dansk, i Vordingborg med samtykke af [...]”.

Herefter remses der op, hvem der deltog i kongens hof, nemlig kongens sønner, rigets biskopper og ”rigets bedste mænd”, som de kaldes i fortalen. Hoffet, også kaldet danehoffet, havde intet at gøre med vore dages forestilling om hof, men var en samling af de rigeste og mest magtfulde stormænd i Danmark, som kongen rådførte sig med. Fortalen beskriver et møde, hvor alle indflydelsesrige mænd i riget var samlet – den type rigsmøder var formentlig en gammel skik. Vi er langt fra enevældens dage (1660-1848), og middelalderens konger var sjældent magtfulde nok til at kunne regere uden støtte fra store dele af eliten. Møderne handlede også om netværk, og man sikrede personlige bånd mellem kongen og stormændene, men også stormændene imellem. De mange dages festligt samvær havde sikkert mange sidegevinster. Man aftalte giftermål og jordhandel, der blev indgået forretningsforbindelser, konflikter blev løst, og fjendskaber opstod.

Vi har ikke mange danske kilder, der omtaler den slags møder, men fra de norske kongesagaer ved vi, hvor vigtigt det var, at både kongen og stormændene opførte sig værdigt og ikke brød etiketten. Praleri eller upassende opførsel og bemærkninger kunne føre til uvenskab eller tab af ære, som kunne være fatalt i et samfund, der ikke kun byggede på rigdom, men også på anseelse. Det er under alle omstændigheder sikkert, at stemningen på rigsmødet i marts 1241 var spændt. Kongen var døende, og det var næppe en hemmelighed, at der var uvenskab mellem sønnerne. Selv om mødet i fortalen blev beskrevet neutralt og konsensuspræ-

Forskellige manuskripter af Jyske Lov slået op på fortalen. Alle manuskripterne er fint dekorede og udsøgt lavet. Det var langt fra normen, og mange manuskripter var langt mere simple. Det store antal bevarede manuskripter antyder, at det ikke var usædvanligt at eje en lovbog.

**|| Johan Mikkelsen/
Ritzau Scanpix**

get, var det sikkert præget af mistro, dårlig stemning og rænkesmedning fra dem, der ønskede at profitere på uvenskabet mellem kongesønnerne, og bøjede hoveder og listefødder fra dem, der ønskede at holde sig uden for konflikterne.

Fortalen

Når man læser fortalen, er det let at forestille sig, at det var en spritny færdigskrevet og -redigeret lovbog, som lå klar i Vordingborg, og at der kun manglede kongens godkendelse. Fortalen giver et idealiseret billede af lovgivningsprocessen, men man skal ikke glemme, at kongen døde kun to uger efter, at loven blev givet. Kort tid efter udbrød der borgerkrig mellem hans sønner. At ufreden lurede, kunne mange nok fornemme, og hvis loven skulle